

RAZVITAK PSIHLOGIJE U HRVATSKOJ

(POVIJESNI PREGLED)

Tokom srednjega vijeka u Hrvatskoj, kao i u ostalim zemljama Evrope, neki elementi teorijske psihologije u okviru »nauke o duši« ulaze u sastav onih filozofsko-teoloških disciplina koje su sačinjavale viši tečaj školovanja. Kad je nastojanjem humanista prošireno poznavanje antičkih tekstova, a ujedno znanstveni interes dijelom odvojen od religijskih preokupacija, u filozofskim se djelima katkada pojavljuju — obično nesustavna, u rasprave filozofskog interesa uklopljena i uglavnom na antičkoj tradiciji zasnovana — razmatranja o pojedinim duševnim funkcijama: pamćenju, predočivanju, mišljenju, nagonima, čuvstvima. Na takva razmatranja može se nerijetko naići u radovima naših prvih humanističkih filozofa: Nikole Modruškoga, Marka Marulića, Ivana Polikarpa Barbule, Jurja Dragišića, Ilije Crijevića, Trankvila Andreisa, Pavla Skalića, Matije Vlačića. Tradicija bilježi sredinom XV. st. djelo Julija Dalmatinca *De animae potentiis* (O duševnim moćima), a u naslovu jednog izgubljenog Marulićeva djela, navedenog u autografu F. Božičevića — Natalisa, (Marulićeva prijatelja i biografa) prvi put se u svjetskoj literaturi pojavio kao nov naziv za »nauku o duši« termin psihologija (*Psychiologia de ratione animae humanae*). Opažanja psihologijskog značenja, obično propletena neoplatonističkim spekulacijama, česta su kod naših renesansnih »platonovaca«: Franje Petriševića-Patricija, Nikole Gučetića, Mihe Monaldija i dr. Gučetić je, među ostalim, komentirao Aristotelovu raspravu *Περὶ ψυχῆς* koju je M. Beneša preveo na latinski. U postrenesansnom razdoblju među filozofima koji često dodiruju psihologijsku problematiku ističu se Juraj Dubrovčanin i Matija Frkić. Od sredine XVIII. do druge pol. XIX. st. ne pojavljuje se u Hrvatskoj nijedan rad koji bi bio značajan za razvitak psihologije, iako niz autora (pretežno u udžbenicima filo-

zofsko-bogoslovnih visokih škola) obrađuje psihologiju — pa i »empiričnu« — u kraćim ili dužim tekstovima (Andrija Dorotić, Simeon Čučić, Dominik Martinović, Inocent Čulić itd.). Psihološkoj tematici posvećen je u to doba i stanovit broj doktorskih disertacija.

Prve rasprave i knjige koje (bar načelno) promatraju psihologiju kao samostalnu znanost empiričkog karaktera pojavljuju se od 70-ih godina XIX. st. dalje. Bez prisnijeg oslanjanja na eksperimentalna istraživanja (koja su bila u širim razmjerima i sistematski započeta tek nakon osnutka Wundtova laboratorija u Leipzigu) opća poglavlja psihologije obrađuju se u školskim priručnicima (S. Basariček 1876., J. Glaser 1877., J. Posedel 1872., Đ. Arnold 1893.), u člancima razasutim po različitim, osobito pedagoškim časopisima (Napredak, Nastavni Vjesnik), u Basariček-Ivkanec-Modecovoj Pedagogijskoj enciklopediji (1895.) itd. Interes je za psihologiju u pisaca tih članaka (A. Bazala, V. Dvorniković, P. Jemeršić, V. Petz, B. Jurišić, P. Radosavljević, E. Kučera) pretežno pedagoški, rjeđe u užem smislu psihološki. Na razvitak znanstvenog interesa za psihologiju znatno je utjecalo objavljivanje opširnog Uvoda u eksperimentalnu psihologiju P. Radosavljevića (2 sv., Zagreb 1908.). Počeci samostalnog eksperimentalnog istraživačkog rada vezani su s osnutkom Psihologijskog laboratorija u Zagrebu, koji je, u okviru Fiziologijskog instituta Medicinskog fakulteta, 1920. organizirao Ramiro Bujas (1879.—1959.). Laboratorij se kasnije, pošto je na Filozofskom fakultetu (1929.) osnovana zasebna katedra za psihologiju (povjerena R. Bujasu), razvio u Psihologijski institut, koji od 1932. izdaje i svoju periodičku publikaciju Acta Instituti psychologici. Psihologijski institut, koji od 1948. vodi Zoran Bujas, centar je gotovo svih znanstvenih, empirijski utemeljenih psihologijskih istraživanja u SR Hrvatskoj. U njegovu okviru ili u uskoj vezi s njim odvijala su se različita ispitivanja u području psihofiziologije, primijenjene, pedagogijske, omladinske, socijalne i opće psihologije. Osobito velik broj radova Z. Bujasa i njegovih suradnika, koji su Institutu stvorili međunarodni ugled, odnosi se na područje psihofiziologije; na funkcije raznih osjetnih organa, posebno na utjecaj trajanja podražaja na osjetljivost i pojave osjetne adaptacije, na objektivne manifestacije emotivnih doživljaja (psihogalvanski fenomen), elektroencefalografiju u vezi s intelektualnim radom i umaranjem, klimakoesteziju.

Za potrebe Savjetovališta pri izboru zvanja (osnovanog u Zagrebu 1931.) Institut je izradio različite psihometrijske postupke i pomagala, izvršio opsežna ispitivanja inteligencije i tehničke sposobnosti omladine. U suradnji s Institutom za medicinska istraživanja članovi Psihologijskog instituta ispitivali su psihofiziološke uvjete rada, proučavali različite testove umora, istraživali djelovanje raznih stimulatora na radni učinak, uspješnost različitih oblika odmaranja, utjecaj rasvjete na rad; neka istraživanja vršena su i za potrebe Jugoslavenske ratne mornarice. S područja pedagogijske i omladinske psihologije ispitivani su faktori koji determiniraju uspješnost učenja (nastavne osnove, tehnika i metodika učenja, odnosi u školskom kolektivu) i oni koji djeluju pri provjeravanju i ocjenjivanju školskog znanja; nizom postupaka ispitana je čitljivost naših pisama (latinice i ćirilice). U novije vrijeme proučavali su se, u okviru socijalne psihologije, različiti oblici kooperacije i kompeticije i njihov utjecaj na motivaciju u radu, utjecaj zajedničkog života i rada omladine na neke osobine ličnosti, stavovi naših studenata prema društvenim i individualnim problemima i vrednotama, motivacija radnika u industriji i stupanj njihova uključivanja u život i rad poduzeća itd. Problematici tzv. opće psihologije pripadaju osobito istraživanja o procesima mišljenja (tipovi mišljenja, momenat uvjerenja pri suđenju, misaoni postupci u problemnim situacijama, utjecaj hipoteza na percipiranje i suđenje). Znanstveni radnici Instituta izradili su i psihometrijski provjerili vrlo velik broj testova za ispitivanje intelektualnih i tehničkih sposobnosti. Nakon raznih verbalnih i neverbalnih testovnih serija, načinjenih više ili manje prema tradicionalnim shemama, stvoreni su u novije vrijeme u svrhu ispitivanja inteligencije posve originalni testovi (prvi svoje vrsti u svijetu).

U posljednjim desetljećima objavljen je, osim udžbenika domaćih i stranih autora (S. Zimmermann, Z. Bujas, I. Večerina, M. Zvonarević, B. Tjeplov, K. Kornilov, P. Guillaume, N. Maier), u zasebnim izdanjima i periodičkim publikacijama znatan broj radova čija tematika zahvaća u različita područja psihologije: od psihologijske statistike do psihološke analize kompleksnih oblika kulturnog i socijalnog života (R. Bujas, E. Kučera, Z. Bujas, B. Petz, R. Supek, J. Blašković, A. Ostojčić, M. Dobrenić, M. Zvonarević, A. Krković, N. Smolić, B. Sorokin, A. Fulgosi i dr.). Neko vrijeme je interes za psihoanalizu i individualnu psihologiju po-

ticao niz prijevoda i domaćih radova o tim pomodnim strujama tzv. »dubinske« psihologije.

Važan datum za razvitak psihologije u Hrvatskoj nakon II. svjetskog rata bilo je osnivanje Udruženja psihologa Jugoslavije, odnosno njegove Sekcije za Hrvatsku u Zagrebu (1953.). Zagrebačka sekcija organizirala je niz međurepubličkih sastanaka; ona je, također, u zajednici s ljubljanskom sekcijom preuzela glavni posao oko organizacije Međunarodnog kongresa za primijenjenu psihologiju, koji je pod predsjedanjem Z. Bujasa održan u kolozu 1964. u Ljubljani.

Kruno Krstić